

Доброволци в защита на правата на човека в Япония

Славка Димитрова*

Въведение

Международната защита на човешките права придоби изключителна значимост пред последните 50 години. Независимо, че интереса и вниманието ни са насочени предимно към Европейската конвенция за защита на правата на човека и Европейския съд по правата на човека в Страсбург, в света съществуват и други модели за осигуряване на подобна защита. Макар и доста нетрадиционни за западния модел на мислене и действие, тези форми на защита функционират учудващо добре и в синхрон с усилията на държавни органи и институции.

I.

Япония ратифицира Международния пакт за граждански и политически права и Международния пакт за икономически, социални и културни права през 1979 г. Съгласно чл. 38 от Японската Конституция международните актове, които са ратифицирани от парламента, имат сила на вътрешно законодателство. Това е особено важно, тъй като до 2007 г. в Япония действа Закон за затворите от 1908 г. – един от най-старите в света. Ето защо през 2007 г. е приет нов закон, с който са въведени изцяло нови механизми за наблюдение и функциониране на затворите. Приемането на закона е по препоръка на Съвета за административна реформа в местата за лишаване от свобода. След няколко инцидента в затвора в Нагоя, довели до смъртта на лишени от свобода, министерството на правосъдието сформира Съвет за административна реформа в местата за лишаване от свобода, чиято цел е да изследва и реформира японското законодателство по изпълнение на наказанията. Членове на съвета са представители на

академичната общност, адвокати, лекари, служители от администрацията, граждани.

Критиките от страна на Комитета по правата на човека към ООН и Human rights watch са за нарушения на следните актове – Всеобщата декларация за правата на човека, Международния пакт за граждански и политически права, Минималните стандарти за изпълнение на наказанието лишаване от свобода на ООН:

1. Нарушение на чл. 10 от Международния пакт за граждански и политически права. Критиките са свързани най-вече с отмяната на смъртното наказание и създаване на гаранции за режима и изпълнението на това наказание. За нечовешко и унижително се счита изолацията на осъдените в единични килии и ограничаването на контактите им и най-вече неуведомяване за насрочената дата за екзекуцията на осъдените и техните семейства. По този начин осъдените на смърт живеят в изолация и несигурност, което причинява страдания. Направени са още препоръки да се ограничи броя на престъпленията, за които се предвижда такова наказание (в момента те са 18 на брой). Апелира се да се ограничи налагането и изпълнението на смъртното наказание. Въпреки, че от 2008 година насам в Япония са изпълнени само 39 смъртни присъди, последните две правителства дават ясни сигнали, че няма да се съобразят с такива препоръки, а и близо 80 % от населението също подкрепя съществуването и налагането на смъртното наказание. През февруари 2008 г. Япония представи вербална нота на Генералния секретар на ООН относно Резолюция 62/142 за въвеждането на мораториум върху изпълнението на смъртно наказание в 57 държави.

2. Нарушение на Член 7 от Международния пакт за граждански и политически права - никой не може да бъде подлаган на мъчение или на жестоко, безчовечно или унижително третиране или наказание. Като цяло условията в затворите в Япония отговарят на международните стандарти с изключение на определени места, в които през зимата няма отопление или охлаждане през лятото и няма проблеми с пренаселеността.

3. Липса на независим механизъм за

* гл. ас. д-р Славка Димитрова*
Бургаски свободен университет

подаване на оплаквания от затворниците.

Според проучване на Японската адвокатска колегия в периода 2006-2007 г. най-честите оплаквания от затворници са били относно ограничаване на кореспонденцията, налагане на дисциплинарни наказания, ограничаване на четенето на книги, вестници и списания и недостъпна медицинска грижа. След приемането на новия закон за изпълнение на наказанията наблюдението в местата за лишаване от свобода се извършва от Независими бордове за наблюдение. В състава им са включени лекари, юристи, представители на академичната общност представители на общината и граждани с доказана почтеност и желание да работят за подобряване на функционирането на местата за лишаване от свобода. Членовете на борда се назначават от Министъра на правосъдието, като броят им може да бъде между 4 и 10 души в зависимост от капацитета на наблюдаваната институция. В състава задължително има един юрист, препоръчан от местната адвокатска колегия, лекар номиниран от местният лекарски съюз и служител от общинската администрация. Бордът посещава местата за лишаване от свобода, като членовете имат възможност да разговарят с лишените от свобода без присъствието на лица от затворническата администрация, да преглежда документацията и да задават въпроси на служителите. Задължение на затворническата администрация е да осигури на лишените от свобода достъп до кутия за предложения, в която те могат свободно да изложат мнение или препоръка, без притеснения, че съдържанието на написаното от тях ще бъде проверявано. Кутията може да бъде отворена само от и в присъствието на членовете на борда. Въз основа на тези наблюдения се изготвя мнение или препоръка за функционирането на съответната институция поне веднъж годишно. Тези доклади се публикуват ежегодно, ведно с описание дали и как затворническата администрация се е съобразила с препоръките на борда. От м. април 2012 до м. март 2013 тези комисии са извършили 167 проверки и 584 интервюта в места за лишаване от свобода. На наблюдение обаче не подлежат 52 корекционни институции за непълнолетни.

Подобни механизми за наблюдение

съществуват и в други държави в Европа и по света. Във **Великобритания** например от 1952г. Закона за затворите предвижда граждани доброволци, назначавани от Министъра на правосъдието да наблюдават работата на местата за лишаване от свобода и арестите.

В Белгия "Commissies van Toezicht" - Мониторингови комисии. Те функционират от 2005 г. като Закона за затворите създава законова рамка за функционирането им. В чл. 21-25 се урежда статута и работата на Централната наблюдателна комисия, която координира Наблюдателните комисии за различните затвори (чл. 26-31). Любопитен е факта, че и до днес разпоредбите относно мониторинговите комисии все още не са влезли в сила и те функционират по силата на Кралски декрет – решение на изпълнителната власт. Това показва, че не се отдава голяма значение на съществуването им. Проучванията показват, че работата на тези комисии не е ефективна по редица причини: не получават достатъчно подкрепа от страна на администрацията, бюджета за издръжката им е недостатъчен, а членовете им не получават възнаграждение. Липсва официална процедура за подаване на оплаквания от лишените от свобода.

В ЮАР съществува Инспекторат за затворите, ръководен от съдебен инспектор. Той възлага изготвянето на годишни доклади на инспектори, които извършват проверки в местата за лишаване от свобода. Резултатите от тези проверки са достъпни на сайта на Департамента по изпълнение на наказанията (Departemnt of Correctional Services (DCS) at www.dcs.gov.za). Подобни механизми за наблюдение са изградени още в Индия и Австралия.

II. В Япония съществува дългогодишна система за защита на правата на човека, непозната на други места по света. Японската дума за човешки права (Jinken), се появява в края на 19 век. Юкичи Фукуава, известен японски интелектуалец, въвежда термина в епохата, когато Япония се отваря към европейските и американските идеи и технологии. Въпреки закон от края на 19 век, който забранява дискриминацията, срещу група японци, наречени Буракумин, дискриминацията продължава да се провежда. Това води до

създаването на гражданско движение, наречено Национална асоциация за равенство (Zenkoку Suiheisha) през 20-те години на миналия век. През 1922 г. движението приема т. нар. „Декларация Suiheisha "(Suiheisha Sengen), която се счита за ранна японска декларация за правата на човека. В член 11 от Конституцията на Япония от 1946 г. е включена разпоредба относно "основните права на човека". Японското правителство идентифицира няколко въпроса за правата на човека в страната, свързани с определени уязвими групи от населението: права на децата (особено по отношение на насилие, телесни наказания, злоупотреба с деца, детска проституция и детска порнография); права на възрастни хора; хора с увреждания; До̀ва въпроси (или дискриминация срещу буракумин); Aipu (местните жители в Япония); чужденци;

носителите на ХИВ- вирус; лица, освободени от затвора след изтърпяване на наказанието; жертви на престъпления; бездомни и др. Въпросът за сексуалните предпочитания също е посочен като проблем на човешките права.

С дейността по защита на гореизброените правата Институциите по защита в Япония са ангажирани две институции - Национално бюро по правата на човека и Организация на доброволците по защита на човешките права. Органите по защита на човешките права функционират на две нива:

1. На национално ниво функционира Бюро по човешките права в министерство на правосъдието. То е създадено през 1948 г. като национална агенция по правата на човека към това министерство по подобие на Civil Rights Bureau в САЩ. Бюрото има 8 областни и 42 регионални и 264 местни клона в цялата страна.

<i>Национално бюро по правата на човека</i> <i>Министерство на правосъдието</i>	<i>Организация на доброволците по защита на правата на човека</i>
Департаменти по правна защита	Национална асоциация
Регионални бюра в Токио, Нагоя, Хрошима, Фукока, Сендай, Сапоро и Такаматсу (8)	Регионални асоциации (8)
42 регионални департамента в отделните префектури с изключение на тези, в които има регионални бюра	Асоциация по префектури (50)
Местни клонове (264)	Съвет на доброволците (317)

Основните критики към този модел са свързани най-вече с това, че Националното бюро не е независимо от държавата, тъй като се администрира от Министерство на правосъдието и ако нарушението на правата е от страна на държавен служител, органът не може да действа независимо, тъй като се подчинява на Министъра на правосъдието.

2. На регионално ниво действат 14 000 доброволци по човешки права. Те са граждани, назначени от министъра на правосъдието, по предложение на кмета на населеното място, да

осъществяват действия по защита на човешките права на местно ниво. Дейността им се урежда от Закон за доброволците по правата на човека, приет на 1 юни 1949 г. Те дават безплатни консултации в местните бюра, в социални учреждения, във временни офиси, предоставяни от общините, а в някои случаи и в големи супермаркети . Когато се установи нарушаване на права целта е спорът да бъде решен чрез медиация с помощта на служители от бюрото. Освен това доброволците са ангажирани с провеждането на кампании по разясняване и популяризиране на правата на

гражданите. Това е едно типично за Япония решение, което функционира и в много други аспекти от дейността на държавата или обществото - доброволни социални служители, пробационни служители и др. Доброволни пробационни служители упражняват надзори полагат грижи за осъдени или предсрочно освободени лица. Системата на доброволците по правата на човека е основана на принципа, че граждани с различни професии трябва да работят в защита на човешките права в местните общности и да предотвратяват нарушаването им, тъй като превенцията е най-добрата форма на защита.

Средната възраст на доброволците е 65 години, 68 % са мъже и 32% жени, поради което се отправят предложения за реформа на системата в посока включване на повече жени и представители на различни поколения. Функционирането на този модел се оправдава най-вече с факта, че доброволците са хора с авторитет и добро име в местната общност и оттам имат по-голяма възможност за гъвкави и ефективни действия. От друга страна им липсват юридически познания и опит в областта на правата на човека, което намалява ефективността на работата им.

Националната асоциация на доброволците активно работи и по случаи на дискриминация по отношение на осъдени на лишаване от свобода, които са освободени предсрочно – при намиране на работа, наемане на жилище и други пречки за реинтеграция в обществото. За да се осигури нормален преход към живот на свобода е необходимо осъдените да получат подкрепа както от семейството и работодателите, така и от местната общност. Това е и ролята на доброволните защитници на правата на човека – да елиминират предразсъдъците на членовете на местната общност и да съдействат на освободените да започнат независим и самостоятелен живот.

Заклучение

Трябва да се отбележи, че ангажирането на граждани в дейността по защита на правата на човека е основа за по-ефективното действие на администрацията, която е йерархична и бавна. У нас участието на граждани в тези процеси е доста ограничено и е по-скоро

изключение – напр. наблюдение при провеждането на избори в местата за лишаване от свобода, в последните години добиха популярност проекти за гражданско наблюдение върху работата на различни институции – полици, съдит.н.

За изграждането на общество без дискриминация, този модел на независима институция, която да работи за защита на правата на човека е много по-подходящ и значително по-безпристрастен и успешен от наложилите се у нас грантов модел на финансиране от различни източници.

Използвана литература:

1. Ministry of Justice, "Major Human Rights Problems," in www.moj.go.jp/ENGLISH/HB/hb-03.html
2. Ministry of Justice. 2005. "Human Rights Protection Activities of the Human Rights Organs of the Ministry of Justice." <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/HB/hb-01.html>
3. UN Human Rights Committee. 1998. "Concluding Observations of the Human Rights Committee: Japan. CCPR/C78/Add.102." <http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/5a2baa28d433b6ea802566d40041ebbe?>
4. Ministry of Justice of Japan. <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/index.html>